

CONSERVANT, COMPARTINT I DIFONENT HISTÒRIES

EXPERIÈNCIES DES DE LA BIBLIOTECA HEMEROTECA MUNICIPAL DE TARRAGONA

————— M. Elena Virgili Bertran —————

Al llarg de més de trenta anys la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona ha anat creixent quant a volum de documentació i s'ha anat adaptant a la nova realitat.

Ha esdevingut un referent per a investigadors i interessats en la història local. Expliquem algunes experiències de difusió que s'han portat a terme.

Over more than thirty years, the Tarragona Municipal Newspaper Library has grown in terms of the volume of documentation and has adapted to the new reality. It has become a reference point for researchers and people interested in local history. We explain some of the experiences of diffusion that have been carried out.

PARAULES CLAU:

Biblioteca, hemeroteca,
Tarragona, xarxes socials,
llegats, premsa,
digitalització, difusió

KEYWORDS:

Library, newspaper
library, Tarragona, social
networks, legacies, press,
digitalization, diffusion

De vegades, sense pensar-ho ni planificar-ho en aquest sentit, una activitat que ha nascut d'una manera puntual acaba tenint una continuïtat que no havíem pensat inicialment. La redacció d'aquest article ens ha fet donar voltes a diverses qüestions respecte als objectius i prioritats del servei. L'objectiu és clar: conservar i difondre el patrimoni dipositat a la biblioteca, però... ens plantegem com una biblioteca especialitzada en temàtica local pot millorar i arribar a més públics, com es pot dinamitzar i proposar idees imaginatives i quines són les prioritats. Explicarem només algunes de les iniciatives que hem portat a terme al llarg d'aquestes més de tres dècades des que, al mes de setembre de 1985, es posava en funcionament la BHMT.

◆ **Obrir-se al món**

Des de ja fa uns anys hi ha una nova realitat a les biblioteques, a banda de la consulta física cal tenir molt en compte la part virtual, fer accessibles els nostres fons a tothom des de qualsevol lloc i a qualsevol hora. Hem de vetllar per la qualitat del servei també en l'àmbit digital i adaptar-nos a les necessitats de la societat. Ja no cal visitar la institució per trobar la informació, hem de ser capaços de trobar noves maneres de facilitar la informació al públic. Amb aquesta idea vam iniciar la digitalització dels fons de premsa local dipositats a l'hemeroteca. Els recursos sovint són escassos i cal tenir uns objectius clars, vam començar per la premsa que era més consultada o es trobava en un estat de conservació més delicat. El 2020 farà deu anys vam penjar les primeres pàgines de premsa digitalitzada al nostre web. Actualment disposem de més de 382.000 pàgines digitalitzades de gairebé un centenar de capçaleres publicades a la ciutat de Tarragona, des de 1808, en què apareix el primer *Diari de Tarragona*, fins a 2011. L'inici de la crisi econòmica també ens va afectar a nivell pressupostari i va suposar una aturada en els projectes de digitalització, sortosament, hem pogut reprendre'ls, tot i que amb pressupostos molt més ajustats.

Seguim treballant per facilitar nous continguts i millorar els que ja tenim: des de cartells i programes, als audiovisuals, les rutines, etc. És una feina constant que ens permet donar a conèixer l'important fons documental que custodiem.

◆ Les xarxes socials

La BHMT no té un perfil específic a les xarxes socials, per política de l'Ajuntament la gestió es porta directament des del Departament de Comunicació. L'any 2013 vam iniciar una secció anomenada «Històries enllaçades», un projecte setmanal que, a través del perfil de Tarragona Cultura, a Facebook i Instagram, publica una notícia amb una imatge que seleccionem des de la BHMT. Hem publicat més de tres-centes imatges de cartells, programes, fotografies, anuncis, llibres, gravats amb una breu explicació, amb la idea d'apropar la història local a un públic que possiblement no seran usuaris de la biblioteca i en molts casos no coneixen ni el servei. L'objectiu és aprofitar les possibilitats comunicatives de les xarxes socials per interactuar amb els ciutadans.

Les xifres que ens faciliten sobre l'abast de les interaccions del públic amb les «Històries enllaçades» són força altes. Durant l'any 2018 a Facebook eren gairebé 57.000 i més de 101.000 a Instagram. No representa cap increment d'usuaris, però sí de consumidors de les petites i variades històries que expliquem a través de les xarxes socials. A mitjan 2019 es va fer un canvi en el format de la publicació per arribar a més públic. Tenim alguns temes pendents en aquest sentit, ara per ara no tenim l'impacte de la secció amb el nou format, caldrà veure si s'ha notat un augment de trànsit al web –perquè hi hem afegit enllaços– i les interaccions generades. Amb les històries no donem a conèixer el servei en si, només els fons que custodiem. Sovint em pregunto si la majoria de persones que cliquen *M'agrada* a la publicació saben qui hi ha darrere o on podrien trobar més informació.

◆ Aniversaris com a excusa

Un experiència de col·laboració amb els usuaris va ser el llibre dels vint-i-cinc anys de la BHMT, en la qual tothom va aportar el seu granet de sorra per celebrar el primer quart de segle del servei. Vam demanar que ens expliquessin quina havia estat la seva petita o gran troballa, quina havia estat la descoberta entre els llibres que componen els llegats o entre els milers de planes de les publicacions periòdiques o si tenien alguna anècdota relacionada amb les investigacions, i vam obtenir resposta de cent set persones, que van escriure els seu article. A banda de l'alta participació, cal destacar l'ampli ventall d'edat dels participants des d'uns joves de divuit anys a una senyora de més de noranta. Des d'estudiants de batxillerat a doctors i catedràtics universitaris o persones encuriosides per la història local. La gran varietat de temàtiques tractades permetien fer-se una idea de la importància i la varietat del fons que es conserva i de la diversitat de públic que fan ús del servei.

Els anys passen i l'excusa de complir els trenta anys va ser motiu d'una nova iniciativa. Aquest cop, i aprofitant les pràctiques d'un alumne de comunicació de la Universitat Rovira i Virgili vam proposar sis peces audiovisuals en les que sis usuaris investigadors ens parlessin dels fons dipositats a la BHMT. Sis temes ben diferents i amb moltes imatges per tal de mostrar la gran diversitat de documentació que conservem: cartells, programes, fotografies, llibres, premsa. Es van difondre cronològicament segons la temàtica tractada: al gener la vinguda del Comte Ciano a Tarragona l'any 1939, al març les festes de Setmana Santa, al mes de maig el setge de Tarragona de 1811, al juny l'atemptat al rack d'Enpetrol, al mes d'agost les festes de Sant Magí i Santa Tecla i a l'octubre el Concurs de Castells. Les sis peces audiovisuals les vam titular *De la biblioteca a la ciutat* i se'n va fer difusió a través de les xarxes socials i la televisió local TAC 12.

◆ Història oral i efemèrides locals

És important aprofitar una efemèride local per donar visibilitat a la biblioteca, captar nous públics i donar a conèixer nous usos, de fet, una comunitat es constitueix també a partir de les històries que narren els seus membres. La història oral ens permet conèixer de primera mà aquestes històries. En aquest sentit hem treballat en diversos projectes:

“Recordant poetes” va ser la primera experiència amb alumnes de comunicació audiovisual. En aquest cas vam entrevistar persones vinculades al cafè Poetes amb motiu de l'exposició de l'obra artística cedida a l'Ajuntament de Tarragona. Les entrevistes als propietaris, clients i alguns dels artistes que hi havien exposat permet conèixer millor no només el cafè Poetes sinó com era la Tarragona dels inicis de la democràcia.

Amb motiu de la commemoració dels trenta anys de l'atemptat d'ETA al rack d'Enpetrol, vam elaborar un documental titulat *La nit que fugí el silenci. 12 de juny de 1987* per al qual vam entrevistar set persones que van viure la nit del 12 de juny del 1987 des de diferents perspectives: Juan Martín, educador de la Universitat Laboral; Rosa Queralt, coordinadora d'urgències de Joan XXIII; Fèlix Llovell, cap de Protecció Civil; Enric Pujol, periodista; Óscar Cadiach, bomber voluntari; Àngel Juárez, president de l'Associació de Veïns de Riu Clar i Encarna Rodríguez, doctora en Comunicació de Risc de la URV.

En aquest cas i tenint en compte l'abast i ressò que va tenir l'atemptat vam fer una crida a la ciutadania a través de les xarxes socials per tal que participessin en el relat col·lectiu d'uns fets que molts tarragonins recorden clarament malgrat els anys transcorreguts. Vam plantejar la pregunta: «Què feies la nit de l'atemptat d'Enpetrol?» Va tenir un abast a Facebook de més de 45.000 usuaris i vam rebre prop de dues-centes respostes, amb algunes històries realment sorprenents, i d'altres, fins i tot divertides. El documental s'ha visualitzat més de 1.800 vegades.

El projecte de més envergadura en què hem treballat a partir de la història oral ha estat el dels records de testimonis de bombardejos que va patir la ciutat durant la Guerra Civil. Tenint en compte l'edat dels participants, les entrevistes són d'un gran valor documental i irrepetibles. En parlarem més endavant dintre de les experiències destacades.

Tot el material, tant les entrevistes com el producte final, es pot consultar a la pàgina web de la biblioteca.

◆ La unió fa la força

La col·laboració entre institucions que compartim l'interès en la conservació del coneixement i del patrimoni cultural, com són biblioteques, museus i arxius són oportunitats tant per a les pròpies institucions com per als ciutadans en general. La col·laboració entre entitats dedicades a la cultura sovint permet arribar allà on una de sola no podria fer-ho.

Aquesta col·laboració la veiem com una oportunitat d'aprofundir en els nostres fons, no de ser-ne només dipositaris sinó d'extreure'n el màxim partit, alguns cops gràcies a la col·laboració dels mateixos usuaris que en són coneixedors. De manera que posem en valor les col·leccions, no només les custodiem, la qual cosa facilita que els ciutadans s'acostin a la història que els és més propera i que recordin fets viscuts.

Amb l'Arxiu Municipal i el Centre d'Imatges col·laborem en les exposicions de producció pròpia, documentem les imatges que exposen i ocupem les vitrines amb documentació que complementa i fa més entenedora la mostra. Donem valor a documents que en molts casos ens han sigut llegats per particulars que al llarg de la seva vida han anar col·leccionant documents de tota mena relacionats amb la ciutat i que formen part de la memòria col·lectiva.

Amb el Museu d'Història de Tarragona hem realitzat activitats conjuntes com les exposicions «Catalunya bombardejada», «Imatges àuliques» o «Josep Maria Recasens», per citar-ne algunes. Formar part de la mateixa àrea de l'Ajuntament ens ha permès que la relació i col·laboració sigui molt fluida. De vegades la manca de pressupost ens ha impedit fer les coses com ens hauria agradat, però, alhora, ha sigut una oportunitat —tant de bo només sigui un fet puntual— per inventar-nos altres maneres de treballar amb pocs recursos.

Pel que fa a biblioteques, juntament amb la Biblioteca Pública, la Biblioteca del Seminari i altres entitats organitzem els «Cicles de Patrimoni». Una iniciativa que va sorgir l'any 2017 per commemorar el cinc-cents ani-

versari del naixement de l'arquebisbe Antoni Agustin i que enguany arriba a la quarta edició, dedicada al canonge Ramon Foguet. Entremig hem donat a conèixer personatges com Lluís Pons d'Icart o Francesc Armanyà i la Tarragona del seu temps per mitjà de conferències, sortides culturals i exposicions. La diversitat d'activitats que es porten a terme també han fet créixer el nombre d'usuaris. Estem satisfets d'haver aconseguit, al llarg d'aquests tres anys, un públic fidel que assisteix a les activitats i demana que el mantinguem informat de properes propostes.

◆ **Descobrir la història passejant per la ciutat**

Una de les propostes que fem periòdicament són les rutes i visites guiades per conèixer aspectes de la història local i racons de la ciutat de diferents períodes històrics. Són activitats que s'omplen ràpidament, ja que tenen una bona acollida. Des de la BHMT elaborem la documentació que, un cop treballada, ens permet fer un petit opuscle per repartir als assistents; això ho fem en col·laboració amb l'especialista que farà la visita, si no és una ruta en què guiem nosaltres amb el personal propi. És important que la feina de documentació que hi ha darrera de cada visita no quedi només en paraules, sinó que, un cop s'acabi l'activitat, qualsevol persona pugui consultar la ruta a través del Google Maps o l'opuscle imprès que hem fet per a l'ocasió.

En alguns casos les visites tenen una vessant més històrica i, en d'altres, més literària, amb lectura de textos de diversos autors. Per tal de fer les lectures més amenes demanem la col·laboració de lectors de l'Escola de Lletres o del col·lectiu de teatre Teclasmít. L'experiència de col·laboració és molt gratificant per a totes les parts.

La periodicitat de les rutes varia segons la temàtica. En alguns casos és fa de manera puntual i d'altres es programen anualment perquè commemoren algun fet històric. Seria el cas de «Les petjades republicanes» i la ruta «1811. Una ruta del setge» que organitzem a l'abril i al juny respectivament i en

ambdós casos, en col·laboració amb la Biblioteca Pública de Tarragona. Les rutes puntuals: «La Rambla Nova, 150 anys. Les estàtues ens parlen» un recorregut al llarg de la Rambla Nova per conèixer escultures i elements deco-

ratius a les façanes dels edificis del principal passeig de la ciutat; «Les fonts de l'arquebisbe» un recorregut per la Part Alta per conèixer espais vinculats a l'arribada de l'aigua a la ciutat l'any 1789 i «Tarragona de la postguerra al *desarrollismo*. Passeig per l'exemple de Ponent», resseguint els principals edificis construïts en una zona que va créixer urbanísticament durant el franquisme.

Hem comprovat que les rutes funcionen bé i ens hem atrevit a fer una primera caminada. En aquest cas i comptant amb la col·laboració d'EMATSA, el novembre de 2019 hem portat a terme la «Caminada sobre la mina de l'arquebisbe». Amb molt d'èxit de públic, hem assolit els objectius inicials i hem superat les expectatives, ja que hem aconseguit apropar-nos a un nou grup de persones: caminadors que tenen interès per la història de la ciutat. L'èxit de participació i l'interès general ens anima a donar continuïtat en el calendari a aquesta nova proposta i repetir-la un cop a l'any.

Amb les activitats fetes fora de l'àmbit de la BHMT s'amplia la base de «clients», persones que no acudirien a la biblioteca, perquè no realitzen cap investigació, però participen en les activitats que organitzem, ja sigui sortides, rutes o conferències. En aquest sentit és important donar a conèixer als ciutadans altres maneres de conèixer el passat i el present de la ciutat on vivim, per entendre i poder projectar el futur.

◆ Dues experiències destacades

Volem destacar dues activitats que per les seves característiques ens fan especial il·lusió. La primera va ser una experiència puntual en el temps, tot i que volem que en un futur tingui continuïtat, i la segona, que cada any es va ampliant amb noves propostes.

Patrimoni documental i fotografia

L'any 2012 la BHMT va participar en el Festival Internacional de Fotografia SCAN, que té lloc a la ciutat cada dos anys. Va ser la nostra primera experiència en el món de l'art. La idea era poder ensenyar el patrimoni que custodiem des d'un altre punt de vista. Els investigadors sol·liciten la documentació ja sigui pel seu valor històric o pel seu contingut, i, en aquella ocasió, vam voler mostrar els documents a través d'una mirada artística.

La idea pretenia lligar fotografia i patrimoni documental. Vam fer una proposta als organitzadors de l'SCAN, que des d'un començament van estar entusiasmats. El pas següent va ser proposar-ho als fotògrafs i aclarir des de l'inici que no disposàvem de pressupost, amb la qual cosa havien de treballar sense rebre res a canvi. La resposta que vam rebre va ser molt positiva i amb una implicació que anava més enllà de fer unes fotografies del nostre fons. L'aportació de noves idees, la cerca de material expositiu va ser la tònica general des d'un començament.

Vam seleccionar el Llegat d'Antoni Quintana Marí, un fons petit quant a volum, però variat quant a contingut; hi trobem llibres, manuscrits, cartes, quadern de treball, herbaris que havien sigut del científic Antoni Martí i Franquès. Vam donar llibertat absoluta als sis fotògrafs participants i hauria pogut donar-se el cas que coincidissin en la tria de documents, però no va ser així. Van ser sis visions completament diferents, cadascun, sense haver-ho plantejat en aquest sentit, va treballar una part diferent del fons, la qual cosa va fer que el resultat global fos molt enriquidor i que toqués pràcticament tots els aspectes possibles.

La col·laboració d'un artista audiovisual que entrevistava els diferents fotògrafs per tal que expliquessin la seva experiència va acabar d'arrodonir el projecte. «MARTÍ. Sis mirades d'un científic. Antoni Martí i Franquès a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona» va comptat amb la participació de Dolors Ayxendri, Eva Moreno, Javi Sánchez, Pau Gavaldà, Quim Vendrell i Ram Giner i l'audiovisual de Nacho Mayals.

L'exposició va permetre acostar els fons de la biblioteca a un públic ben diferent, i donar una mirada artística a la documentació. Valorem l'experiència molt positivament, tant per a la biblioteca com per als fotògrafs participants.

D'una caixa de sabates a un documental

El fons de Lluís de Salvador i Andrés, és, amb diferència, el que més hem pogut «explotar», tot i ser un fons que cabia en una caixa de sabates. El seu fill Ramon, que viu a França, ens va fer una visita a la biblioteca i va portar una caixa gran de sabates amb documentació que havia escrit el seu pare, periodista, durant la Guerra Civil, era l'any 1994. A primer cop d'ull la documentació es trobava en un estat de conservació molt dolent. Ens va explicar pel que va haver de passar la seva família i aquells papers a partir de 1939, i al començar a fullejar els folis i les quartilles, ens vam adonar de la història que amagaven. Els seus escrits ens han permès conèixer i refer una part de la història contemporània i més dolorosa de la ciutat.

A partir d'aquí va venir la publicació de dos llibres, una exposició, les entrevistes a testimonis dels bombardejos, un documental, i donar a conèixer els fets als joves que participen en el projecte «Els llocs de la memòria», amb una proposta didàctica per als alumnes que ens visiten, que l'hem titulat «I tu que t'emportaries?» si haguessis de marxar de casa sense saber si mai més hi tornaries? A partir d'aquí expliquem qui era Lluís de Salvador i com es va haver d'exiliar, què es va emportar i la història dels documents. Aquesta història també permet reflexionar sobre la situació que es vivia a Europa l'any 1994, quan ens van portar el fons de Lluís de Salvador, amb la Guerra dels Balcans, i la situació actual amb la guerra de Síria i la fugida dels ciutadans des de llocs en conflicte.

La importància de la conservació de la documentació a les biblioteques i els arxius per preservar la memòria i evitar que tornin a passar fets semblants. Acostar la història d'una manera més empàtica, posar-se al lloc dels qui han de marxar de casa. La reflexió pot continuar a les aules, ja que, malauradament, aquests fets es continuen produint i no queden tan lluny de la realitat que viuen els joves actualment.

La darrera activitat que hem dut a terme al voltant de la documentació va ser al gener de 2019, dintre dels actes commemoratius del Vuitantè aniversari del final de la Guerra Civil a Tarragona. A «La clau de la memòria», tres actors van posar veu als escrits de Lluís de Salvador amb la lectura dels fragments més significatius. El lloc triat va ser la sala del sarcòfag del Pretori romà. I mentre escoltàvem aquelles veus, sobre les parets de pedra del que fou antiga presó, es projectaven imatges dels avions sobrevolant la ciutat i els efectes dels bombardejos. L'acte va finalitzar amb la lectura dels noms, cognoms i edat de totes les víctimes mortals que van passar de ser un número a tenir un nom.

◆ Conclusió

La BHMT l'entendem com a lloc de memòria on trobem tant les publicacions actuals com els fons patrimonials provinents en molts casos de donacions. Els diferents llegats donen prestigi i reconeixement a la BHMT, gràcies a ells podem acostar el patrimoni bibliogràfic aquí dipositat a la societat i això hem d'agrair-ho als qui d'una manera desinteressada han decidit donar les seves col·leccions a l'Ajuntament. La nostra missió és conservar-ho, però també fer-ho accessible i difondre-ho per a l'enriquiment cultural de tota la societat.

L'entendem també com un servei de referència on compartir i fer accessible la informació, generar noves idees, pensant en la qualitat i la millora continua del servei. Volem propiciar el treball col·laboratiu a través de l'intercanvi de coneixement, ja sigui amb altres institucions o amb els mateixos usuaris i investigadors. Per això cal fer visible i difondre el treball i les iniciatives que es porten a terme. Una feina pendent és saber com ens fan servir, què busquen i com ens troben, per poder millorar o canviar aspectes de la difusió i conèixer millor l'impacte de les iniciatives digitals. Seria interessant fer un seguiment per detectar espais de millora, rebre informació de retorn de manera directa i interactuar amb els usuaris per optimitzar i millorar el que oferim.

M. ELENA VIRGILI BERTRAN
Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona
